

A XIX–XX. századi magyar rendszerváltozások és a csendőrség

A magyar nemzet XIX–XX. századi történelmében négy olyan rendszerváltozás valósult meg, amely érintette a magyar populáció térségében működő csendőrséget.

- Az 1848–1849-es forradalom- és szabadságharc után létrejövő neoabszolutizmus kiépítése jelentette az első rendszerváltást.

- Az 1867. évi dualisztikus államformára történő áttérés jelentette a második rendszerváltást.

- Az 1919-es rövid életű Tanácsköztársaság jelentette a harmadik rendszerváltást.

- Az 1945. utáni pártállam létrehozása pedig a negyedik rendszerváltást valósította meg.

A négy rendszerváltást megelőzően, a XIX. század első felében is kísérletet tettek már a csendőr szervezet magyarországi felállítására. Első ízben a HABSURG-birodalom centralizációjára törekvő hg. METTERNICH Klemens Lothar Wenzel államkancellár (Koblenz, 1773. V. 15. – Bécs, 1859. VI. 11.) vetette fel a csendőrség felállításának a gondolatát. Ez a központosítási kezdeményezés azonban elakadt a HABSURG-birodalom országainak eltérő helyzetén. Az elutasítások élén állt a Magyar Királyság, ahol a nemzeti ellenállás eszközének tekintették a vármegyei autonómia védelmét a birodalmi homogenizációs törekvésekkel szemben.¹ 1848 elején ugyan a magyar főúri körök újból felvetették a csendőrség létrehozásának témáját, most már a Magyar Szent Korona alá tartozó területekre kiterjedően. A felsőtábla 60 000 forintot össze is gyűjtött erre a célra. A HABSURG-birodalom politikai vezetése azonban nem szimpatizált olyan megoldással, amely nem a birodalom politikai centrumának a kompetenciájába helyezte az új szervezet irányítását. Végül is az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc vetett véget a kezdeményezésnek.²

A csendőrség magyarországi bevezetése előzményeinek vizsgálata mellett nem mellőzhető a csendőrség testülettípus lényegének a meghatározása sem ebben a tekintetben a legcélravezetőbb a magyar csendőrség szolgálati utasításainak a kezdő sorait kiindulási alpnak tekinteni. A Magyar Királyi Csendőrség általános szolgálati szabályzatai a testület meghatározásával kezdődtek, nevezetesen a csendőrség „...katonailag szervezett közbiztonsági őrtestület...” A katonailag szervezett fogalom azt jelentette, hogy a testület belső függelmi viszonyai katonaiak, a személyi állomány tagjai katonák, akik katonai rangot viselnek. A közbiztonsági őrtestület pedig a közbiztonság felett őrködő testületet jelentett. Ez a meghatározás egyben eldöntötte azt is, hogy mely tárcák felügyelete alá tartozott a Magyar Királyi Csendőrség. Mivel a testület személyi állománya katonának minősült a személyi ügyek a honvédelmi tárcához tartoztak. Napjaink egyik tévhite, hogy aki katona annak a haderőhöz kell tartoznia. Napjaink kusza helyzetének torz kinövése, hogy nem csak katonák viselhetnek katonai rangot. A testület szolgálati teendői és annak valamennyi nyúlványa – pénzügyi fedezet stb. – a belügyi tárca kompetenciáját képezte. A csendőrség szervezettípus lényegéhez tartozik továbbá, hogy szolgálatát döntően vidéken látja el. Diszlokációja szétagolt, kis létszámú és viszonylag sűrű elhelyezkedésű őrsrendszer jellemzi. Személyi állományának döntő többsége közterületi szolgálatot lát el, a szolgálatellátás jellemzője pedig a bűnmegelőzés. A testületen belüli hatáskörelosztás decentralizált. Kis létszámú vezetési szintek jellemzik a testületet. A tiszti kar tevékenysége az irányítás és ellenőrzés továbbá kiképzés, a végrehajtó szolgálatban személyesen általában nem kapcsolódnak be. A testületet fennállása során a szigorú fegyelem és a kiváló eredményesség jellemezte, szinte a világ minden részén. Amely országokban csendőrség működött vagy működik ott általában a katonai rendőrség és a katasztrófavédelem teendőit, illetve a határőrizeti feladatköröket is ez a testület látta, illetve látja el.³

Csendőr szavunk a nyelvújítás eredménye, 1834-ben keletkezett. Szélesebb körben azonban csak a XIX. század utolsó harmadában terjedt el. A csendőr kifejezés helyett korábban többnyire a zsandár szót használták, amely francia eredetű ugyan, hazánkba azonban annak a német változata érkezett el a „Gendarmerie” kifejezéssel. Ez alakult át a magyar nyelvi környezetben zsandár szóhasználatá. Amikor azonban az 1870-es években előtérbe került a magyar zsandárság létrehozása, a zsandár kifejezés helyett a csendőr szóhasználatot létesítették előnyben, ezzel is kifejezésre juttatva, hogy nem a hajdani császári csendőrséget kívánják visszaállítani, hanem egy új magyar csendőr szervezetet szeretnének létrehozni.⁴

A csendőrség szervezettípus hazai rendvédelmi rendszerbe történő besorolásával Európa egyik legrégebb és legeredményesebb testülettípusával gyarapodott a magyar rendvédelem. A francia kutatók a szervezet eredetét a XIII. századig vezetik vissza. Kezdetben a haderő rendfenntartó szervezete volt, majd fokozatosan kiterjedt hatásköre – a lakosság kérésére – a hadműveleti területeken és a háborús

időszakokon túli térségekre, illetve időszakokra. A XVI. századra már a Francia Királyság teljes vidéki területeire kiterjedő hatáskörű rendvédelmi szervezetként működött. Nem csupán a katonák, hanem a polgári lakosság irányában is eljárhatott. A testületet 1778-ig Maréchausée-nek nevezték. Ekkor királyi rendeletben változtatták meg a szervezet elnevezését csendőrségre. 1789-ben a csendőrség ugyan feloszlatták, azonban később visszaállították. A napóleoni császárság vonzáskörébe tartozó országokban pedig mindenütt felállították a csendőrséget a francia állam minta átvételének a részeként. Ezen országok közvetítésével terjedt el a szervezettípus a XIX. században Európában, majd szerte a világon. A szervezet ugyanis összeforrt a polgári állam kontinentális formájával. Egyben pedig olcsón és gyorsan kiváló és tartós közbiztonság létrehozására, illetve fenntartására volt alkalmas.

A HABSBURG-birodalomba Lombardián keresztül érkezett a csendőrség, mivel Itália északi része a napóleoni császárság vazallus állama volt. BONAPARTE Napóleon császár (Ajaccio, 1769. VIII. 15. – Szent Ilona-sziget, 1821. V. 5.) bukását követően Lombardia visszakerült a HABSBURG-birodalomba, ahol – felismerve a szervezettípus előnyeit – nem szüntették meg. Ez a csendőr ezred vált a későbbiek során a neoabszolutizmus kori – a birodalom egészére kiterjedő – császári csendőrség megszervezésének alapjává.⁵

A magyar nemzet többsége által lakott területen tehát három ízben állítottak fel csendőrséget. Először 1849-ben, amely 1867-ig működött. A HABSBURG-csendőrség az 1848–1849-es forradalom- és szabadságharcot cári segédlettel leverő idegen elnyomó hatalom eszköze volt. A magyar állam korábbi rendvédelmi szervezeteinél kétség kívül sokkal nagyobb közbiztonságot teremtett. Az is tény azonban, hogy a magyar hazafiak üldözésében is jeleskedett. Ezt a szervezetet a kiegyezéskor a lakosság közutálata miatt sem lehetett átvenni. A politikai rendőri feladatokban való részvétele miatt a testület politikailag kompromittálódott. A magyar politikai erők a kiegyezés során nem kívántak olyan szervezetet átvenni, majd fenntartani, amely – mint a császári hatalom hírhedten hűséges támasza – az üldözésük és zaklatásuk kivitelezője volt.⁶

A Kárpát-medencében 1848–1867-ig működő császári csendőrség kétség kívül csendőrség volt ugyan, de a legkevésbé sem lehet magyar szervezetnek nevezni. Az 1848–1849-es magyar forradalmat és szabadságharcot felszámoló HABSBURG-hatalom ugyanis – a korábbi magyar szabadságharcok leverését követő helyzethez képest – merőben új viszonyt hozott létre a császári hatalom s az ország között. Nevezetesen a magyar államiságot megszüntette. A magyar Szent Korona alá tartozó területeket tartományokra osztotta, amelyeket az Osztrák Császárságba tagolt. Az ország lakosságát ugyan nem telepítették ki és a javait sem kobozták el, azonban a magyar kultúrát a magánszférába szorították. A magyar állam és a magyar nemzet megsemmisítésére törekvő hatalom rendvédelmi testülete volt a császári csendőrség, amely a HABSBURG-monarchia teljes területére kiterjedően tevékenykedett. A magyar állam megszüntetése, a magyar nemzet elnyomása elvi alapját az úgynevezett jogeljátszás (Verwirkungstheorie) elmélet képezte, amely hg. SCHWARZENBERG Félix (Krumau, 1800. X. 2. – Bécs, 1852. IV. 5.) nevéhez kapcsolható. A jogeljátszás elméletét DEÁK Ferenc (Söjtör, 1803. X. 17. – Budapest, 1847. I. 29.) cáfolta meg a kiegyezés előkészítése kapcsán.⁷ A császári csendőrséget tehát több okból sem lehet magyar szervezetnek tekinteni.

- A vizsgált időszakban nem létezett a magyar állam.

- A magyar államot felszámoló, a magyar nemzetet elnyomó idegen hatalom fegyveres testülete volt, amely közbiztonsági és politikai rendőri feladatokat egyaránt ellátott.

- A testület szolgálati nyelve, külsőségei, szellemisége egyaránt idegen volt a magyar hagyományoktól és kultúrától, valamint a nemzeti érdekektől.

Tény azonban, hogy csendőrség volt, mégpedig az első csendőrség típusú szervezet a Kárpát-medencében.

Tény az is, hogy nem szakmai okokból, hanem deklaráltan politikai megfontolások nyomán szüntették meg a testületet a kiegyezéskor.

A kiegyezési törvények – amelyek az Osztrák-Magyar Monarchia két társországnak az Osztrák Császárságnak és a Magyar Királyságnak a viszonya mellett, az uralkodói hatalom és az alkotmányosság helyét és szerepét is szabályozták – pontosan meghatározták a közös ügyek rendszerét és azok intézésének a módját.⁸ Az összes többi ügyet a két társország önállóan intézhette. Ez azonban nem zárta ki annak a lehetőségét, hogy a társországok egymásra tekintettel szabályozzák bizonyos ügyeiket. A kiegyezéskor a Magyar Királyságban a pénzügyőrséget például az osztrák minta alapján szervezték újjá jórészt a volt császári pénzügyőrség személyi állományának alkalmazásával. A magyar határőrizetet pedig a XIX–XX. század fordulóján az osztrák, illetve a bosznia-hercegovinai tapasztalatok figyelembe vételével szervezték újjá. A magyar politikai vezetés azonban politikai rendőri teendők ellátásával

kompromittálódott szervezeteket nem kívánt átvenni, a személyi állományuk tagjait az újjá alakuló Magyar Királyság államapparátusában nem kívánta foglalkoztatni.⁹

A császári csendőrséget tehát a magyar vezetés nem kívánta átvenni. A rendőri szervezettípus nem kielégítő eredményességű tevékenysége azonban mégis oda vezetett, hogy TISZA Kálmán (Geszt, 1830. XII. 16. – Budapest, 1902. III. 23.) irányításával a magyar állam átvette a csendőrség intézményét. Bár kétségtelenül nem az osztrák csendőrséget hívta be az országba, hanem önálló magyar csendőrséget hozott létre, hasonlóan Európa más országaihoz. A XIX. század minden bizonnyal a csendőrség diadalszázadának tekinthető, hiszen Európa valamennyi országában felállították a nemzeti csendőr testületeket.¹⁰

A Magyar Királyi Csendőrség kiválóan ellátta feladatát. Működése nyomán a vidék közbiztsága megszilárdult. A létrehozás és a háborús évek kivételével a szervezet 90 % körüli bünfelderítési mutatókat produkált. Ennek ellenére a törvény által létrehozott testületet a Tanácsköztársaság időszakában rendeleti úton számolták fel a polgári magyar állam többi szervezetéhez hasonlóan. Pedig a XIX. század utolsó negyedében nem egyszerű elhatározás nyomán került sor a magyar csendőrség létrehozására. Az első elképzelés az volt, hogy – napjaink terminológiájával élve – valamennyi önkormányzat önálló rendőrséget hozzon létre, hiszen a rendvédelem jogosultságai az önkormányzatokat és a kormányt illették meg. Nyilvánvalóvá vált azonban, hogy a falvak ereje a rend fenntartására nem elégséges. A régi vármegyei rendvédelmi rendszer pedig elavult. Kezdetben kormánybiztosokat küldtek ki a rend helyreállítás céljából. A különleges jogkörrel felruházott kormánybiztosok, drasztikus módszerekkel rendet teremtettek ugyan, amint azonban a tevékenységüket befejezték az anarchia viszszarendeződött. Ilyen előzmények nyomán döntött úgy TISZA Kálmán, hogy létrehozza a Magyar Királyi Csendőrséget.¹¹

A Tanácsköztársaság után a szervezetet romjaiból állították helyre, illetve szervezték újjá. A Magyar Királyi Csendőrség a két világháború között a dualizmuskorhoz hasonlóan ugyancsak kiváló bünfelderítési eredményeket ért el. 1945-ben az Ideiglenes Nemzeti Kormány – a Tanácsköztársasághoz hasonlóan – rendelettel szüntette meg a Magyar Királyi Csendőrséget. Az első két csendőrség felosztatáshoz hasonlóan politikai indokok alapján. Utólag úgy magyarázták a jogszabályt, hogy a testület felszámolásának az indokát a magyar zsidóság deportálásának megvalósítása képezte. Tény, hogy a Magyar Királyi Csendőrség részt vett a magyar zsidóság deportálásának szégyenletes cselekedetében. Tény azonban az is, hogy ezen embertelen feladatban nem vett részt a testület teljes személyi állománya, illetve a magyar állam más szervezetei – mint például városokban a rendőrség – ugyancsak részese volt a zsidóság elhurcolásának. Ennek ellenére a Magyar Királyi Csendőrséget tették meg bűnbak szervezetnek, összesen a bűnösöket a büntelennel. Holott Magyarországon a deportálások valódi célja ekkor még ismeretlen volt, mindenki – csendőrök és deportáltak egyaránt – abban a tudatban éltek, hogy a deportálás célja a német hadiipar munkaigényének a kielégítése.¹²

Ennek érdekében olyan igazolási eljárási szabályokat alkalmaztak a testület tagjaival szemben, amelyek elve lehetetlenné tették a személyi állomány igazolását. Ezen szabályokat pedig kizárólag a csendőrséggel szemben alkalmazták. Csak azt a csendőrt lehetett igazolni, aki bizonyítani tudta, hogy az ellen az állam ellen harcolt fegyveresen, amelynek a rendjét kellett volna védenie. Aki ellenállói tevékenységét nem tudta bizonyítani nem lehetett igazoltnak tekinteni, ebből adódóan pedig nem vállalhatott állást a közsférában, a nyugdíjától pedig elesett. A nyugdíjat az 1939. után nyugdíjazott csendőrök özvegyeitől is elvonták, hacsak az özvegy be nem bizonyította – a csendőrök számára külön felállított „Különleges Igazoló Bizottságnál” –, hogy elhunyt férje aktív szolgálatteljesítése idején olyan súlyos fegyelmi vétséget, vagy bűncselekményt követett el, amely az elkövetés idején mindenképpen a testülettől történő eltávolítást vonta volna maga után.¹³

Nyilvánvaló tehát, hogy a magyar zsidóság deportálásának indoka csupán ürügy volt, mivel a deportálásban részt vevő valamennyi szervezetre ki kellett volna terjeszteni az eljárást, ami azonban nem történt meg. A cél tehát nem a bűnösök felderítése, hanem a testület kiiktatása volt. A magyarországi harcok során életben maradt és Magyarországon tartózkodó csendőrök közül 5 000 fő jelent meg a Különleges Igazoló Bizottság előtt, közülük 230 főt igazoltak.¹⁴

A drákói eljárás kidolgozóit minden bizonnyal nem az a cél vezérelte, hogy a zsidóság deportálásáért felelősöket felelősségre vonják. Amennyiben ugyanis ezt a célt tartották volna szem előtt, valószínűleg nem került volna el a figyelmüket az a körülmény, hogy a zsidó menekülöket segítő csendőrök is áldozatul eshetnek ezen eljárásnak. Nevezetesen a XX. század elején a történelmi Magyarország Romániával közös határán szolgálatot teljesítő csendőrök tűzharcban verték vissza a pogromok elől menekülő zsidókat üldöző csoportokat. A csendőrök parancsba kapták, hogy a menekülőket át kell engedni az államhatáron az ország területére függetlenül attól, hogy vannak-e irataik és azok mi-

lyenek. Az üldözöket pedig, ha kell fegyverhasználatra vissza kell vetni a határ túloldalára. A csendőrök parancs szerint jártak el, a menekülőket pedig vonatra ültették és a budapesti zsidó közösséget értesítették az érkezésükről, akik a menekültek további sorsát intézték.¹⁵ Mivel a Magyar Királyság fegyveres szervezetinél a szolgálati idő egyöntetűen 35 év volt, az 1905-ben szolgálatba lépő csendőr 1940-ben mehetett nyugdíjba. Ebből fakadóan pedig rá is vonatkozott az 1939. után nyugdíjazottak nyugellátásának megvonása, hacsak be nem bizonyította, hogy nyugdíjas csendőrként fegyveresen harcolt a magyar állam ellen.

Amennyiben tehát nem a zsidóság deportálása volt a testület megszüntetésének valódi oka, akkor vajon mi lehetett? Az ok a hatalom megragadásában kereshető. A kommunista párt „szalámi taktikájába” kitűnően beleillett a csendőrség kiiktatása a magyar állam szervezetéből. Köztudomású volt, hogy a csendőrség a polgári magyar állam elkötelezett híve, egyben pedig az ország legerősebb és legszínvonalasabb rendvédelmi testülete. Kiiktatásával jelentős mértékben gyengült a polgári oldal, egyben pedig erősödött a kommunista párt, mivel a csendőrség hatáskörét a rendőrség vehette át, amelyet fel lehetett tölteni kommunista szimpatizáns személyekkel. Ezáltal a kommunista párt befolyása alá vonhatta a magyar rendvédelemben döntő szerephez jutó rendőrséget.

Ez a taktika hasonlított a honvédelem terén alkalmazotthoz. A vesztes háború következményeit viselő honvédség reorganizálásával késlekedtek. A határőrséget azonban kivonták a honvédelmi tárca befolyása alól. Élére – a SZEB segítségével – a kommunista párt emberét PÁLFFY Györgyöt (Temesvár, 1909 – Budapest, 1949. X. 24) helyezték. Az új parancsnok irányításával a honvédséget túlszárnyaló szervezetté fejlesztették a határőrséget, amelynek a személyi állományát ugyancsak baloldali szimpatizánsokkal töltötték fel. Így módon a magyar állam honvédelmének és rendvédelmének a két legerősebb szervezetét a kommunista párt befolyása alá vonták. Ebben a folyamatban a Magyar Királyi Csendőrség számára a kommunista párt befolyása alá vonható testületek körében nem juthatott hely.

A csendőrség osztrák és magyar szervezetét tehát összesen három alkalommal szüntették meg a magyar kultúrkörben. Először a császári csendőrséget számolták fel 1867-ben, majd a Magyar Királyi Csendőrséget 1919-ben és 1945-ben. Mindhárom alkalommal nem a csendőrség szervezete, hanem a magyar állam volt a tét. A politikai hatalmat megragadók olyan államot akartak, amelyből hiányzik a korábbi hatalom egyik legeredményesebben működő szervezete a csendőrség. A dualizmus és a két világháború közötti időszakban azonban a testületet reorganizálták, mivel a polgári magyar állam fel számolása nem volt cél. 1881-ben a csendőrségi testület típus magyar változatát hozták létre, amelyet 1919 őszével kezdődően több éves munkával újjászerveztek. Amikor azonban a polgári magyar állam megsemmisítése volt a cél a magyar csendőrség újjászervezésére értelemszerűen nem kerülhetett sor.

A harmadik évezred elején a történelem-tudomány a korabeli politikai érdekek és érzelmek nélkül képes volt feltárni és értékelni a csendőrség történetét. A köztudatban azonban tovább élnek a testülettel kapcsolatos pozitív és negatív előítéletek. Jogi tekintetben ugyan a csendőrségre vonatkozó külön jogszabály nem jelent meg, azonban a Minisztertanács 1987-ben hatálytalanította mindazon korábbi rendeleteket, amelyek az 1987. évi rendelete mellékletében nem szerepeltek. Mivel az 1690/1945. ME. r. ezen jegyzékben nem szerepelt a Magyar Királyi Csendőrség feloszlását és kollektív bűnösségét kimondó rendeletet a GRÓSZ Károly (Miskolc, 1930. VIII. 1. – Gödöllő, 1996. I. 7.) által vezetett Minisztertanács eltörölte.¹⁶

1990-ben kormányrendelet foglalkozott az 1945 és 1963 között törvénysértő módon elítéltek nyugdíjcsökkentésének megszüntetésével.¹⁷

1991-ben alkotmánybíróági határozat nyilvánította alkotmányellenessé a Magyar Királyi Csendőrségről szóló 1945. évi miniszterelnöki rendeletet.¹⁸

1991-ben kormányrendelet enyhítette a volt közszolgálati alkalmazottakat, köztük az egykori csendőröket érintő nyugdíjjogi hátrányokat.¹⁹

1992-ben pedig törvény foglalkozott az életüktől és szabadságuktól politikai okok miatt megfosztottak kárpótlásával.²⁰

A rehabilitáció természetesen nem vonatkozik azokra a csendőrökre, akik valóban elkövettek valamilyen bűncselekményt. Azért azonban, mert valaki a Magyar Királyi Csendőrség tagja volt senkit sem érhet ma már joghátrány a Magyar Köztársaságban.

A rehabilitáció azonban felemás módon sikerült, mivel nem vitte végig a testületet feloszlató és alkotmányellenesnek minősített rendelet következményeként keletkezett ítéletek hatálytalanítását. Az úgynevezett ki-kit győz le, majd a pártállami viszonyok között – nyilvánvalóan politikai preconcepciók alapján született – jogsértő ítéletek felülvizsgálatához olyan követelményeket támaszt, mintha ezen ítéletek jogállami körülmények között születtek volna. Az érintettek szinte kivétel nélkül meghal-

tak, még a nyugati emigrációban hosszabb életkort megéltek is. A rehabilitációért ma már a leszármazottak küzdenek.

A Magyarországon élő csendőrökkel kapcsolatos események azonban nem fejeződtek be a második világháború lezárásához fűződő jogi aktussal. Az 1956-os forradalom pártállami megítéléséből fakadóan a pártállam hivatalos ideológiája az volt, hogy – korabeli terminológiával élve – az ellenforradalmat a volt uralkodó osztály és csatlósai idézték elő. Újra elővették a csendőröket, bár a pártállam állambiztonsági szervezeteinek látóköréből sohasem kerültek ki. Azokról a csendőrökről ugyanis, akiket nem igazoltak, külön lista készült. A listán szereplőket pedig folyamatosan figyelemmel kísérték, gondoskodtak arról, hogy a lehető legkedvezőtlenebb munkaköröket tölthessék csak be, az állambiztonsági szervezetek keresték az alkalmat arra, hogy bíróság elé állíthassák őket. 1956 után újra elővették a csendőröket. 1959-ben a magyar állambiztonsági szervezetek 148 csendőr elleni büntető-eljárásra láttak esélyt. Összességében 1945 és 1961 között a Magyar Királyi Csendőrség személyi állományából 33 főt végeztek ki. A budapesti népbíróság ítélete alapján 7 főt, a katonai bíróságok ítélete alapján pedig 26 főt.

Ezekkel az ítéletekkel az utókornak nem azért vannak fenntartásai, mert bűncselekményeket elkövető személyeket magyar bíróságok elítéltek. Az ítéleteket a kutatók többnyire azért tekintik aggályosnak, mert jelentős részük olyan jogszabályok alapján született, amelyeket később hatálytalanítottak, illetve a korabeli hatályos jogszabályokkal sem állt az ítéletek egy része összhangban. E téren azonban még nem lehet egyértelműen állást foglalni mivel még nem valósult meg valamennyi eljárás feltárása.²¹

A magyar nemzet történelmében a csendőrség intézménye összekapcsolódott a polgári állam létével. Függetlenül attól, hogy az állam központosított, vagy kevésbé centralizált formában működött, illetve a diktatórikus, vagy demokratikus berendezkedés jellemezte, mint a neoabszolutizmus, továbbá a dualizmus időszakában, a csendőrség a rendvédelmi rendszer részét képezte, a testület a rendvédelem meghatározó eleme volt.²²

Működési területe kiterjedt – a törvényhatósági jogú városok kivételével – az ország területének és lakosságának döntő többségére, illetve – amennyibe azt a törvényhatósági jogú város igényelte – működési területét részben vagy egészében ezen települések hatósági területére is kiterjeszthette.²³

A testület létszáma a dualizmus időszakában – a horvát csendőrségtől eltekintve, és az osztrák-magyar közös felügyelet alatt álló Bosznia-hercegovinában működő csendőrséget figyelmen kívül hagyva – 12 000 fő volt. Ebben az időben az ország területe megközelítőleg 283 000 km²-t foglalt magába, a lakosság száma pedig mintegy 20 000 000 főt tett ki. A testület létszáma a trianoni határok között is 12 000 fő maradt. A terület visszacsatolások és a háborús körülmények miatt ezt a létszámot ugyan 20 000 – 22 000 főre emelték, azonban ebbe a létszámba beletartoztak a sorozott személyi állományt is alkalmazó csendőr zászlóaljak. Ezen zászlóaljakat pedig a várható partizántevékenység elleni eredményes karhatalmi fellépés eszközének szánták.²⁴

A megalakulás és az első világháború éveit leszámítva – amikor a frontszolgálatra behívott csendőrök helyére, a frontszolgálat ellátására többé-kevésbé alkalmatlan és a rend védelmében járatlan póttartalékosokat vezényeltek a testülethez – a Magyar Királyi Csendőrség 90 % körüli bűnfelderítési mutatókat ért el.²⁵

A testületen belüli függelmi viszonyok katonaiak voltak. A szervezet tagjai személyükben katonának minősültek, ezért a honvédelmi tárca felügyelete alá is tartoztak. A csendőröket a katonákra általában vonatkozó jogszabályok és kötelezettségek illették meg. A csendőr legénység a honvéd altiszti kar jellegével bírt. A csendőrség személyi állománya katonai rendfokozatot viselt, katonai képzettséggel is rendelkezett a csendőri felkészültsége mellett. A testület eredményes működését szakszemélyzet foglalkoztatása segítette elő, mint például gazdászok, orvosok stb.²⁶

A testületet a felfegyverzettsége és felszereltsége kizárólag rendvédelmi feladatok ellátására tette alkalmassá. E tevékenységi körbe tartozott a karhatalmi és a katonai rendőri teendők ellátása a tábori csendőri szolgálat által.²⁷

A testület egyvonalas, de több szintes formában működött, bár a szervezet a szolgálati ágak kiépülésével fokozatosan differenciálódott (vízi, vasúti, légi, közúti csendőrség, nyomozó parancsnokság stb.).²⁸

A diszlokáció szétagolt volt. 6–20 fő közötti őrsökön teljesített szolgálatot a személyi állomány mintegy 90 %-a. A szakasz-, szárny-, és kerületparancsnokságok, valamint a csendőrfelügyelőség rendkívül kis létszámmal működtek. A parancsnokságok tevékenységét egy-egy kis létszámú őrs biztosította. A parancsnokságokat városokba telepítették, lehetőleg több egymás feletti parancsnokságot egy helyre. A testület személyi ügyeit a honvédelmi tárca, az összes többi ügyeit pedig a belügyi tárca egy-

egy osztálya intézte. Kerületenként úgynevezett pótszárnyat is működtettek, amely a szolgálati feladatok eredményes ellátását közvetlenül elősegítő teendőket végezte. Ide tartoztak a gazdászok, a személyné, a képzés stb.²⁹

A testületen belül szigorú katonás rend és fegyelem uralkodott. A személyi állomány tevékenységét és magatartását részletekbe menő aprólékos és egyértelmű elvárások szabályozták. A szabályozások tartalma a törvényes renddel összhangban állt. A csendőrökre ugyanazok a jogszabályok vonatkoztak, mint a rendvédelem egészére. A csendőrségi jogsértésekre vonatkozó legendáriumok döntően a preconcepció történelemértelmezés következményei. A csendőrség személyi állományának tagjai jóval mérsékeltebb arányban követtek le jogsértéseket, mint a társ rendvédelmi testületek azonos létszámú tagjai. Igaz azonban, hogy a csendőrség ezeket a jogsértéseket szigorúbban bírálta el mint a társ rendvédelmi testületek.³⁰

Az eredményes és részrehajlás nélküli szolgálatellátás kivívta a lakosság körében a csendőrség és tagjai tiszteletét. Ugyanakkor a bűncselekményt elkövetők szinte biztosak lehettek abban, hogy a csendőrség viszonylag rövid időn belül a nyomukra bukkan. A bűncselekmények rendkívül magas felderítési aránya pedig nem hagyott kétséget afelől, hogy a bűncselekményt elkövető nem marad büntetlenül.³¹

A Magyar Királyi Csendőrség a dualizmus és a két világháború időszakban is végrehajtó szervezet volt a fogalom azon értelmében, hogy a testület önálló büntetőjogi jogosultságokkal nem rendelkezett. Szolgálatát az önkormányzatok, illetve a bíróságok és az ügyészség felszólítása alapján végezte. Az önkormányzatokat illette meg a rend fenntartásának jogosultsága. E jogosultságuk eredményes megvalósítása érdekében hozhattak létre rendvédelmi testületeket. Mivel azonban bebizonyosodott, hogy a falvak erőforrásai nem elégségesek az eredményesen működő rendvédelmi testületek létrehozására, ezért a települések a központi államhatalom által létrehozott rendvédelmi testületet kérhették fel a rend fenntartására irányuló teendők ellátására. A korabeli jogi szabályozás a rend védelme részterületeinek szabályait nem a testületi törvények keretében állapította meg, hanem önálló törvények formájában, amelyek egyformán vonatkoztak valamennyi önkormányzatra, illetve az önkormányzatok, vagy a központi államhatalom által létrehozott rendvédelmi testületre. A Magyar Királyi Csendőrség természetesen önállóan is felléphetett a bűnözőkkel szemben, ha szolgálatellátása során tapasztalt bűncselekményt.³²

A testületen belül élesen elváltak egymástól a vezetői és a végrehajtói munkakörök. A csendőr tisztek – a csendőr legénységgel ellentétben – az állampolgárokkal, mint hatósági személyek nem kerülhettek kapcsolatba. Feladatukat a szervezés, irányítás, oktatás, ellenőrzés alkotta. A csendőri szolgálat valamennyi szinten nehéz volt, csak más módon. A legénység szolgálati ideje általában 12–16 órát tett ki, kisebb pihenőkkel megszakítva.³³

A csendőrségi szolgálat lényegét a megelőzés alkotta. Ez nem azt jelentette, hogy a szervezetben bűnmegelőzési egységeket hoztak létre. Ezeket a kortársak minden bizonnyal nevetségesnek tartották volna, hiszen a szervezet egésze működött bűnmegelőző jelleggel. Mivel a csendőrségi struktúra alapelve az őrs volt, már az őrsök helyének kijelölése során figyelembe vették a leendő járőrtevékenység számára kedvező elhelyezkedést. Az őrsök diszlokációjának kialakítása során figyelembe vették a domborzati viszonyokat, a terep fedettségét, a közlekedési hálózat jellegét, a lakosság sűrűségét és összetételét, a bűnügyi fertőzöttséget, a védelemre érdemes műtárgyakat és egyéb értékeket stb. Ebből fakadóan általában 3–6 falura terjedt ki egy-egy csendőr őrs működési területe. Az őrs személyi állományának folyamatosan portyáznia kellett a rájuk bízott területen. Természetesen a bűnelkövetések valószínűsíthető helyszíneit és a bűnözőket kiemelt figyelemmel kísérték. Soha nem lehetett tudni, hogy hol és mikor bukkan fel csendőr járőr.³⁴

Jegyzetek:

¹ KAISER: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*: 12. p.

² PRESZLY: 18–19. p.

³ SZAKÁLY: *A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület*.

⁴ REKTOR: 14. p.

⁵ ÖRY

⁶ REKTOR: 49–67. p.

⁷ DEÁK Ferenc: 170–171. p. ; ZACHAR

⁸ A közös érdekeltségű viszonyok – illetve az osztrák kiegyezési törvény terminológiája szerint a közös ügyek – közé tartoztak a:

- hadügy, külügy és a finanszírozásukra szolgáló pénzügy (Ezeket „pragmatikus ügyeknek” is nevezték, mivel a Pragmatica Sanctio-ból származtak);

- hitelügy;

- vám- és kereskedelmi szövetség, gazdasági szerződések külállamokkal, közvetett adózás, vasút, hajózás, posta, pénzrendszer és jegybank. (Ezen ügyekben fennállt a két társország önálló intézkedésének a joga, ha az egyezkedés megghiúsult. Ezt az

ügycsoportot nevezték a későbbiek során „nem közös de egyetértőleg intézendő ügyeknek” amelyet a hitelüggyel kiegészítve „dualisztikus ügyeknek” is neveztek.)

1867/XII. tc. ; 1867. Nr. 146.

⁹ - DEÁK Ágnes: Államrendőrség és besúgóhálózat Magyarországon egy rendszerváltás fordulatos hónapjaiban 1860-1861.

- EADEM: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség.

¹⁰ REKTOR: op. cit. 30–43. p.

¹¹ CSAPÓ: A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914. 20–51. p.

¹² KAISER: A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között. 133-137. p.

¹³ „A bizottság »igazolt határozatot« hoz, ha a volt csendőrségi személy bebizonyítja, hogy:

a, a német ellenes ellenállási mozgalomban személyesen és hatékonyan részt vett, vagy

b, az ország felszabadulása előtt működött magyar kormányok törvényeivel, rendeleteivel, intézkedéseivel és utasításaival tevőlegesen, vagy szolgálati mulasztásokkal szembefordult, vagy

c, bár szolgálatát ellátta, tényleges segítséget nyújtott a demokratikus szervezkedéseknek, vagy azokban részt vevő egyéneknek.”

1690/1945. ME. r.

¹⁴ Magyar Közlöny, II. évf. (1946) 192. sz.

¹⁵ PARÁDI József: A határszéli csendőrség 1891-1914.

¹⁶ 86/1987. MT. r.

¹⁷ 93/1990. Korm. r.

¹⁸ 44/1991. ABH

¹⁹ 112/1991. Korm. r.

²⁰ 1992/XXXII. tc.

²¹ KOVÁCS: Csendőrsors Magyarországon 1945 után.

²² HESZTERA ; PRESZLY ; REKTOR: op. cit.

²³ 1881/III. tc. ; 1882/X. tc.

²⁴ PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete és működése 1881-1914. ; PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete.

²⁵ SZAKÁLY: Adatok és dokumentumok a Magyar Királyi Csendőrség történetének tanulmányozásához.

²⁶ PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség.

²⁷ SZAKÁLY: A Horthy-hadsereg tábori csendőrségének megszervezése és alkalmazása a második világháború időszakában 1938-1944. ; Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége. ; Idem: A magyar tábori csendőrség története 1938-1945.

²⁸ FORRÓ: A csendőrség története.

²⁹ KAISER: A Magyar Királyi Csendőrség az alapítástól a felbomlásig 1881-1919.

³⁰ CSAPÓ: A csendőri szolgálat.

³¹ FORRÓ: A csendőr kerület rendvédelmi tevékenységének értékelése.

³² SZIKINGER: A rendvédelmi jog szabályozása a dualizmus korában. ; MEZEY: Rendvédelmi jog a két világháború között.

³³ KAISER: Csendőrség a Horthy-korban 1919-1945.

³⁴ Idem: Élet a csendőr őrsön.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK

CSAPÓ: A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914. — CSAPÓ Csaba: A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, /Pannónia Könyvek./

DEÁK Ferenc — DEÁK Ferenc: Adalékok a magyar közjoghoz. Pest, 1865, s. n.

KAISER: A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között. — KAISER Ferenc: A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány, /Pannónia Könyvek./

PARÁDI József: A határszéli csendőrség 1891-1914. — PARÁDI József: A határszéli csendőrség 1891-1914. Budapest, 1984, Határőrség.

PRESZLY — PRESZLY Lóránd: A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918. Budapest 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat.

REKTOR — REKTOR Béla: A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Kiadó.

SZAKÁLY Sándor: A magyar tábori csendőrség története 1938-1945. Budapest, 2000, Ister.

ZACHAR — ZACHAR József: Az osztrák-német liberális Alkotmány párt és a politikai hatalom 1861-1881. Budapest, 1981, Akadémia.

TANULMÁNYOK

CSAPÓ: A csendőri szolgálat. — CSAPÓ Csaba: A csendőri szolgálat. *Rubicon*, XX. évf. (2010) 202. sz. 11-13. p.

DEÁK Ágnes: Államrendőrség és besúgóhálózat Magyarországon egy rendszerváltás fordulatos hónapjaiban 1860-1861. — DEÁK Ágnes: Államrendőrség és besúgóhálózat Magyarországon egy rendszerváltás fordulatos hónapjaiban 1860-1861. *Századok*, CXL. évf. (2006) 6. sz. 1551–1574. p.

DEÁK Ágnes: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség. — DEÁK Ágnes: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség. *Történelmi Szemle*, L. évf. (2007) 3. sz. 351–372. p.

FORRÓ: A csendőrség története. — FORRÓ János: A csendőrség története. A csendőr őrs. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 132–151. p. A tanul-

- mány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*A dualista Magyarországi rendvédelme*.” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- FORRÓ: A csendőr kerület rendvédelmi tevékenységének értékelése. — FORRÓ: A csendőr kerület rendvédelmi tevékenységének értékelése. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 41–45. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig*.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- HESZTERA — HESZTERA Franz: Die Kommandostrukturen der Gendarmerie von 1850 bis 1993. [A csendőrség parancsnoklási rendszere 1850-től 1993-ig.] *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 18–27. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*Háboró, forradalom, trianon*.” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- KAISER: A Magyar Királyi Csendőrség az alapítástól a felbomlásig 1881-1919. — KAISER Ferenc: A Magyar Királyi Csendőrség az alapítástól a felbomlásig 1881-1919. *Rubicon*, XX. évf. (2010) 202. sz. 4–10. p.
- KAISER: Csendőrség a Horthy-korban 1919-1945. — KAISER Ferenc: Csendőrség a Horthy-korban 1919-1945. *Rubicon*, XX. évf. (2010) 202. sz. 14–25. p.
- KAISER: Élet a csendőr őrsön. — KAISER Ferenc: Élet a csendőr őrsön. *Rubicon*, XX. évf. (2010) 202. sz. 32–42. p.
- KOVÁCS: Csendőrsors Magyarországon 1945 után. — KOVÁCS Zoltán András: Csendőrsors Magyarországon 1945 után. In OKVÁTH Imre (szerk.): *Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945–1958*. Budapest, 2001, Történelmi Hivatal. 103–140. p.
- MEZEY: Rendvédelmi jog a két világháború között. — MEZEY Barna: Rendvédelmi jog a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, V. évf. (1995) 6. sz. 61–63. p. A tanulmány korábbi változata 1994 októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme*.” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ÖRY — ÖRY Károly: A Maréchausée-től a Gendarmerie Nationale-ig. A francia csendőrség történeti előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 75–77. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig*.” című VIII. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. — PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII. évf. (1989) 2. sz. 35–40. p.
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete és működése 1881-1914. — PARÁDI József: La Gendarmerie hongroise: naissance et fonctionnement 1881-1914. [A Magyar Királyi Csendőrség szervezete és működése 1881-1914.] *Revue de la gendarmerie nationale*. (2002) 205. sz. 109–114. p.
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség szervezete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, XX. évf. (2010) 24. sz. 100-104. p. A tanulmány korábbi változata 2009. december 3-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005*.” című XXIV. Konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: A Horthy-hadsereg tábori csendőrségének megszervezése és alkalmazása a második világháború időszakában 1938-1944. — SZAKÁLY Sándor: A Horthy-hadsereg tábori csendőrségének megszervezése és alkalmazása a második világháború időszakában 1938-1944. *Hadtörténelmi Közlemények*, XCIV. évf. (1981) 3. sz.
- SZAKÁLY: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége. — SZAKÁLY Sándor: Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 55–58. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasoro-

- zatnak a „Háború, forradalom, trianon.” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZAKÁLY: Adatok és dokumentumok a Magyar Királyi Csendőrség történetének tanulmányozásához. — SZAKÁLY Sándor: Adatok és dokumentumok a Magyar Királyi Csendőrség történetének tanulmányozásához. *Rubicon*, XX. évf. (2010) 202. sz. Onlineplusz. Web: www.rubicon.hu
- SZAKÁLY: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. — SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 51–58. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SZIKINGER: A rendvédelmi jog szabályozása a dualizmus korában. — SZIKINGER István: A rendvédelmi jog szabályozása a dualizmus korában. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 187–198. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „A dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- JOGSZABÁLYOK
- 1867/XII. tc. — 1867/XII. tc. a Magyar Korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi ország között fennforgó közös érdekű viszonyokról és ezek elintézésének módjáról.
1867. Nr. 146. — 1867. Nr. 146. Reichsgesetzblatt
- 1881/III. tc. — 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 1882/X. tc. — 1882/X. tc. a Magyar Királyi Csendőrség által a törvényhatósági joggal felruházott városok kül- és belterületein való teljesítendőkről.
- 1992/XXXII. tc. — 1992/XXXII. tc. az életüktől és szabadságuktól politikai okból jogtalanul megfosztottak kárpótlásáról.
- 1690/1945. ME. r. — 1690/1945. ME. r. a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről.
- 86/1987. MT. r. — 86/1987. MT. r. az 1960 előtt kibocsátott kormány szintű jogszabályok rendezéséről.
- 93/1990. Korm. r. — 93/1990. Korm. r. az 1945 és 1963 között törvénysértő módon elítéltek, az 1956-os forradalommal és szabadságharcral összefüggésben elítéltek, valamint a korábbi nyugdíjsökkentés megszüntetéséről, továbbá az egyes személyes szabadságot korlátozó intézkedések hatálya alatt állt személyek társadalombiztosítási és munkajogi helyzetének rendezéséről
- 44/1991. ABH. — 44/1991. ABH. a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről szóló 1690/1945. M.E. rendelet, illetve a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 17/1975. (VI. 14.) MT rendelet alkotmányellenességéről
- 112/1991. Korm. r. — 112/1991. Korm. r. a volt közszerződési alkalmazottakat érintő nyugdíj jogi hátrányok enyhítéséről.